

volna az országot esetleg kultúrtartományokra tagolni, sajátos kultúrpolitikai, tantervi célkitűzésekkel. A magyar kultúra egysége nem gépies egyformaságot, szürke félműveltséget, hanem a részletek gazdag összhangját, a helyi változatok megbecsülését, a jellegzetességek kihangsúlyozását jelenti. Ennek a követelménynek természetesen az óvodától kezdve az egyetemek bölcsészeti karáig érvényesülnie kell. A részletekbe nem megyünk bele, csak azt hangsúlyozzuk, hogy az alföldi népiségnek nem a külsőségeit, hanem a lényegét kell felkarolnunk: a magyarul átélt humánusmot, amely iskoláink-terjesztette gyökértelen „magas” műveltségünkől annyiszor hiányzik. Az alföldi iskolának az lesz tehát a feladata, hogy a táj friss energiáit a nevelés magasztos alkalmazkodásával feldolgozza és így az alföldi parasztság eszmélését előkészítse.

Bálint Sándor.

A szegedi kisdíák hivatástudatának ébredése.

Az életpályák egészséges elosztása, a nemzeti többtermelés szellemi és anyagi téren elsősorban nem gazdaságpolitikai, hanem nevelői feladat. Az iskola ezt a feladatát részben tanácsadással, részben a hivatástudat fejlesztésével éri el (általános és különleges hivatásnevelés). A tanácsadással a nemzet szükségletével szoros összhangban növendékét egyéniségének megfelelő életpálya felé irányítja, a hivatástudat nevelésével pedig képessé teszi őt ennek az életpályának értékes, lelkes és odaadó gyakorlására.

Nemcsak a nevelés, hanem az irányítás eredményessége is a nemzeti szükségletnek és a gyermek ezerarcának tökéletes ismeretén nyugszik. Szaktudósok is gyakran hangoztatják, hogy célra-vezető munkához először „a gyermek és ifjú lelkében működő valóságos erőket és érdekeket kell tanulmányoznunk.” Ezért tűzte ki céljául a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem Neveléstani Intézete Mester János intézeti igazgató vezetésével a gyermek hivatás és értéktudatának vizsgálatát. Ezzel is segítő jóbót akar nyújtani a nevelők gyakorlati munkájához. Az elmúlt tanévben kérdőíves módszerrel meg is indult a szegedi és szegedkörnyéki kisdíák (9—14 éves elemi, polgári és gimnáziumi tanulók) vizsgálata. A kérdéseket Mester János állította össze úgy, hogy a kérdőíves módszer jól ismert hibáit mellőzze.

A kérdések összeállításánál különös gondot fordított arra, hogy a gyermek kifejezőkészségéből eredő hiányokat a legkisebbre csökkentse, továbbá arra is, hogy a sorrend élményszerűségével és érdekességével pattantssa fel a gyermeki lélek legmélyebb rugóit. Az a tény pedig, hogy a kérdőív ugyanazt a lelki sajátságot több oldalról is megvilágítja, s végeredményben az egész személyiség vizs-

gálatára igyekszik kiterjedni, biztosítja a feleletek őszinteségét, s ahol szükséges az őszinteség eldöntését.¹

A kérdések szövege sorrendben a következő: 1. a) Mi szeretnél lenni? b) miért? 2. a) Akartál-e más is lenni? b) micsoda? c) miért? 3. a) Mi nem szeretnél lenni? b) miért? 4. a) Melyik tantárgyat szereted a legjobban? b) miért? 5. a) Melyik tantárgyat nem szereted? miért? 6. Eddig melyik könyv vagy olvasmány tetszett neked legjobban? b) miért? 7. a) Melyik játékot szereted legjobban? b) miért? 8. a) Mivel szeretsz foglalkozni a naponkinti szabad időben? b) Mivel szeretsz foglalkozni a hosszabb szünetekben? pl. nyáron. 9. a) Melyik bojt kirakatát szereted leginkább nézegetni? b) Miért? 10. a) Gyűjtesz-e valamit? ha igen, mit? b) miért? 11. Mit tennél, ha 50 ezer pengőt nyernél, vagy örökölnél? 12. Mit kívánnál, ha egyszer három kívánságod teljesülne? 13. Milyennek tartod a jó fiút? 14. Milyennek tartod a jó leányt? 15. a) Szoktál-e kikapni? b) Miért? c) kitől? d) Hogyan fogadod a büntetést? 16. a) Miért szoktak megdicsérni? b) Megjutalmazni? c) Kicsoda? d) Mivel szoktak megjutalmazni? e) Hogyan fogadod a megjutalmazást? 17. Kihez szeretnél hasonlítani? b) Miért? c) Miben? 18. Milyennek gondolod a mennyországot? 19. Milyennek képezed a boldog embert? 20. Miért volt szép, vagy miért nem volt szép a karácsonyod? 21. Mi szerzett életedben legnagyobb örömet? 22. Mi volt életed legnagyobb szomorúsága? 23. Mi a legrégebb dolog, amire kiskorodból emlékszel? 24. Mit tartasz legszebbnek a természetben? 25. Kit becsülsz a legtöbbre? a gazdag vagy a becsületes, vagy a tudós, vagy a vallásos, vagy az egészséges, vagy a szép embert? 26. Meg vagy elégedve saját sorsoddal? 27. Miért vagy elégedett, vagy miért vagy elégedetlen?

A hivatástudattal szoros kapcsolatban áll az első 10 kérdés, míg a többi inkább az értéktudat fejlődésére vonatkozik.

A szegedihez hasonló tényfelderítést végzett a budapesti ifjúsággal Noszlopi László² 20.000 fiú és leány megkérdezésével. Bár eddig a szegedi kísérletek kb. 2200—2500 9—14 éves fiúra és leányra terjedtek ki csupán, a számokból eredő látszólagos hiányt pótolja a kérdések nagy száma, aminek következtében több, mint 100.000 adat áll már jelenleg is az intézet rendelkezésére. A megvizsgált diákok közül fiú gimnáziumi tanuló 704. Osztályonként: I. oszt.: 241, II.: 179, III.: 165, IV.: 119. Ez a szám a szegedi I—IV. oszt. fiúgimnáziumi tanulóknak több, mint 92%-a.

Az 1. a) kérdésre (mi szeretnél lenni?) felelt 700, a megvizsgáltak 99,5%-a, az ellenszenves életpályát (2. a) kérd.) megjelölte 651, 92,3%. Két-két életpályát is említett az első csoportból 93; 17,3%, a másodikból 50; 7%. Ezek a kettős életpályák olyan közel állanak egymáshoz, különösen magasabb osztályokban, hogy említésük határozatlanságnak alig vehető. Ilyenek pl.:

¹ A következő adatokat Mester János dr. e. ny. r. tanár engedelmével közlöm.

² Noszlopi László dr.: A pályát-választó fővárosi ifjúság hivatás-étosza 1940.

I. osztály.

katonatiszt—pilóta
 gépészmérnök—pilóta
 asztalos—molnár
 tanító—tanár
 pap—katonatiszt
 pap—intéző

II. osztály.

gépészmérnök—repülő
 mérnök—katona
 erdőmérnök—katona
 író—magyartanár
 katonatiszt—csendőr
 pap—katona

III. osztály.

katona—gépészmérnök
 bíró—katonatiszt
 lakatos—gépészmérnök
 páncélos—repülő
 pap—tanár
 repülő—tüzér

IV. osztály.

pap—katona
 vegyész—vegyészmérnök
 tűzér—vegyész
 tanár—tanító
 pap—tanár
 ép. mérnök—erdőmérn.

A feleletek nagy száma igazolja azt a tapasztalati tényt, hogy a gyermek már 10 éves korában bíráló szemmel, erős egocentrikus érdeklődéssel vizsgálja a felnőtteket, s tudatának középpontjában áll ez a kérdés: mi leszek, ha megnövök? Összehasonlító táblázatban foglaltam össze erre a két kérdésre adott 1508 feleletet. Könnyebb áttekinthetőség kedvéért legtöbb életpályát összefoglaló csoportba soroltam, csak egyes feltűnő eseteknél tettem kivételt. Pl. a „katona“ csoportba foglaltam a következőket: katona, katonatiszt, csendőr, csendőrtiszt, rendőr, repülő, páncélos, gyalogos, tűzér, tengerésztiszt, stb. mivel azonban feltűnő a repülők, s a katonatisztek száma, ezt külön is feltüntettem. Ugyanígy jártam el az értelmiségi szabad pályáknál a mérnök, orvos és az ügyvédi, s a mérnökök közül a gépészmérnöki hivatással. (L. a tuloldali táblázatot).

A táblázatból első pillantásra leolvasható a katonai élet utáni nagy-nagy vágyakozás. Ez nem magyarázható — a mérnökihez hasonlóan — csak az idők „háborús szelével“. A magyar fiú lelkében belül ott él a rend, fegyelem, bátor kiállás, a férfiasság szeretete, mint ezt az indokoló kérdések is igazolják a 10—14 éves fiú ezeknek az erényeknek megvalósítását látja a katonai hivatásban.

A két táblázat összefoglalására a kétféle sokaság matematikai-statisztikai összehasonlítását a következő képlet segítségével végeztem:

$$K = F \frac{\text{az életpálya kedveltségi száma}}{\text{ellenszenves előfordulási szám}}$$

Ahol F. a kedveltségi előfordulások százaléka. K = kedveltségi arányszám.

Pl. Katona szeretne lenni 321, ennek megfelelő százalék F = 40,3

$$\text{Katonai hivatás ellenszenves 29-nek, tehát: } K = \frac{321}{29} \cdot 40,3 = 403 \text{ (kiegészítés).}$$

A képlet így is írható:

$$K = \frac{k}{e} \cdot F = \frac{k^2}{e \cdot S}$$

>

e=1

S=a kedvelt életpályák összes előfordulási száma.

e=0-nál a nevezőben e+0,9

írható, mely az arányszámok összehasonlításánál elegendő nagyszámú adat esetén lényeges szerepet nem játszik.

Osztály	I.	II.	III.	IV.	I-IV.
a tanulók száma	241	179	165	119	704
1. a, Mi szeretnél lenni?					
Osztály	I.	II.	III.	IV.	I-IV.
Választott	240	176	165	119	700
Nem felelt	1	3	0	0	4
A felsorolt életpályák száma	257	205	196	139	797
3. a, Mi nem szeretnél lenni?					
Osztály	I.	II.	III.	IV.	I-IV.
Választott	207	175	155	114	651
Nem felelt	85	97	93	95	92
A felsorolt életpályák száma	225	189	170	127	711
Katona	115	81	83	42	321
*repülő	42	26	21	10	99
*katonatiszt	37	30	36	21	124
pap	21	20	10	11	62
tanár, tanító	18	21	26	17	82
értelmiségi	57	56	49	42	204
szabad pályák	22	27	25	33	256
*mérnök	37	33	37	25	132
*orvos	11	17	8	4	40
*ügyvéd	1	0	1	0	2
mérnökök közül	21	11	15	7	54
**gépészmérnök	15	3	10	10	38
vasút, posta	5	1	5	7	48
*vasúti tiszt	8	2	2	1	13
*vasutas	0	0	2	0	2
*tisztviselő	0	0	1	0	0
kereskedő	6	2	2	0	10
iparos	2	1	1	0	1
iparosok közül	6	2	10	1	19
cipész	0	1	0	0	1
kéményseprő	0	0	0	0	0
keresk. és ipari	0	0	0	0	0
alkalmazott	0	0	0	0	0
(„szuszterinas“)	0	0	0	0	0
gazdálkodó	2	1	2	2	7
földmives	0	0	1	1	0
gyermekes	2	4	1	2	9
életpályák	0	1	0	1	1
egyéb	15	15	1	12	43

* Az egyes csoportokba foglalt életpályák közül kiemelteteket jelzi.

A kedveltségi arányszám alapján az életpályák következő sorrendje alakult ki:

	I. oszt.	IV. oszt.	I—IV. oszt.
Katona	340	302	403
Ért. szabad pálya	44	85	38
*mérnök	177	225	153
*orvos	3	1	2
pap	21	6	9
vasút, posta	6	36	7
tanár, tanító	5	7	6
kereskedő	5	0	1
gazdálkodó	1	0	1
tisztviselő	0	0	0
iparos	0	0	0

Ez az összehasonlító táblázat belevilágít a szegedi kisdíák hivatástudatának fejlődésébe. Nem lehet szomorúság nélkül elmenni némelyik adat mellett. A tisztviselő szó elvontsága nem indokolja ezt az ellenszenvet. A kereskedő és iparos életpályák sok-sok keserősége, küzdelme, vesszőfutásai sem vonzzák kisdíákjainkat, ez a társadalom ferde kinövéseivel is magyarázható, melyekre pontosabban az indokoló feleletek világítanak rá. (1. b), 2. b)). Miért szeretnék katona stb. lenni, s miért nem?

I. osztály: katona: „légiharcban győzhet“, „katonákat masiroztathatja“. „lehet háborúzni, üldözni az ellenséget, rohanni“; repülő: „szereti az angolokat bombázni“, lehet lőni és repülni“. És így tovább bájosabbnál bájosabb válaszok, melyekből megtudjuk, hogy a „csendőrnek szép a kalapja“, a „tolligazgató parancsol a kisebb tollasoknak“ (az édesapa tollkereskedő). Az ellenszenves hivatásoknál: a vasutast „elüti a vonat“, a rendőr „sokat fázik“, a „suszterinas fogdossa a piszkos cipőket“. Ezek a gyermekek még a mesék világában élnek, gyakran szerepel a pénzszerzés, a gazdagság utáni vágyódás indokaik között, különösen ott, ahol a szülők nehezen keresik gyermekük taníttatásához szükséges pénzüsszeget.

III. osztály: pap: „Isten szolgája“, „szép vallásos életet él“, katona: szereti a szép ruhát, „életét áldozza hazájáért“, orvos: szereti a gyógyszerszagozt. Itt gyakran szerepel az indokok között: katona szeretne lenni, mert ott fegyver van, a szigorúság miatt, stb. A nem kedvelt életpályák között igen jellemző a következő felelet: „nem akarok kereskedő lenni, mert sokat csal“. tanár: sokat kell mérgelednie. Cipész: „nem illik úri gyereknek“ (apa: vendéglős); színész: zavaros élet. A sokszor még nagyon gyermekes és tájékozatlan válaszokon keresztül is látszik a gyermek éles bíráló készsége. Mindent észrevesz; embereket figyel meg, s rajtuk keresztül rögtön véleményt mond az életpályára: orvos: hivatásának él, a papi élet egyszerű stb.

Ebben az osztályban nagyon ritkán, de találhatunk olyan diákokat, akikben felébredt az igazi életpálya iránti hivatástudat, legalább erre enged következtetni a következő kisdíák felelete (édesapja: címfestő): orvos szeretne lenni: „egyike azoknak az életpályáknak, ahol nem az egyéni boldogulás számít, hanem a beteg emberek egészségének a visszaadása. Egy nemesebb cél, ami mellett az anyagi kérdések eltörpülnek.“ Lehet, hogy valakitől hallotta ezt — hallom a kételkedők ellenvetését —, de jól megtanulta, mert a következőket is

ugyanő felelte: Három kívánsága közül az első: „ha édesapám sok nélkülözés, nyomorgás, és csalódás után megtalálná a boldog gondnélküli családi életet.“ Ha ötvenezer pengőt nyerhetne: apját önállósításhoz segítené, mert csak szaktudása van, de pénze nincs. — Ezekhez a feleletekhez nem kell semmit sem hozzáfűznünk.

III. osztály. Katona: ismét csak a rend, fegyelem miatt. Gyakran szerepelnek az ilyen indokolások: „szeretem a természetet“, „szeretem a földet“, „szeretem az igazságot“, „szereti a fegyvereket, gépeket“ stb. Az előző osztályokban az olyan felelet, ahol a szeretet szó előfordult, közvetlen az életpályára vonatkozott. Orvos nem akar lenni, mert „se éjjele se nappala, se ünnepe, se vasárnapja.“ Bányász: egészségtelen, veszélyes; ügyvéd: nem szeret veszekedni. A kamaszkor is jelentkezik az egyik diák válaszában: „a papnak se felesége, se gyermeke, nagyon vallásosnak kell lennie“. Ezek a feleletek közel állanak a

IV. osztály komolyszép indokolásaihoz: iparos akar lenni: mert apja gyárát tovább fejlesztheti. Gépészmérnök, vegyész: „jövője van“, jegyző: „így segíthet legjobban szülein“. Gépészmérnök: „imádja a gépeket“. Katona: *duce ei decorum est...* gépész: „kerékpáromat is magam csinálom meg, ha elromlik“. Az ellenszenves pályáknál: kereskedő: „nehéz a becsületét megőrizni“, pap: magános pálya stb., stb. Természetesen akadnak komolytalan, gyermekes, sőt a kérdőív névelensége alatt meghúzódo kamasz feleletek is.

Az indokolásokat táblázatba foglalva a következő csoportok alakíthatók. I. csoportba tartoznak azok, amelyek a hivatástudat valamelyik lényeges jegyét tartalmazzák, mégpedig: 1. küldetés (hivatást érez, tehetsége van), ide sorolhatók az ú. n. általános indokok is: szereti, érdekli a megnevezett életpálya 2. altruista jegyek: a) hazaszolgálat, b) embertársak szolgálata 3. családhoz fűződő jegyek: a) családi hagyomány; b) szülei példája buzdítja, c) szüleit segítheti. — II. csoportot alkotják az alacsonyabb értékeket igénylő indokok. 1. megélhetés: a) jó jövedelem, b) egyéb anyagi okok. 2. egészség. — III. csoportba sorolhatók a gyermekes, és kamaszos feleletek. A táblázat közlését mellőzöm, csak annyit jegyzek meg, hogy az általános válaszok mellett (szeretni, kedve van hozzá, stb.), melyek sokszor komoly érdeklődést takarnak, a közösségi jegyek fordulnak elő nagy számban. Pl. Hazaszolgálattal indokolja életpályaválasztását 145; 20,7%.

Ezeknek a válaszoknak tükrében már megjelennek társadalmunk kóros elváltozásai is. Az iparost „lenézik“, mert hivatása „nem úri foglalkozás“. A gyermek, amint Sinka István kis feketé bojtárja megállapítja éles határt von a „mezítlás és cipős“ társadalom között. Ezt a ráknál veszedelmesebb betegséget csak jó példával lehet kiirtani! Az nem vigasztaló, hogy Hermsmeier⁴ a 13—14 éves német gyermekeknél hasonló jelenségről panaszkodik. Ezzel a kérdéssel szorosan függ össze az apa foglalkozása, s fia vágyai közti kapcsolat. A vizsgálatok szerint 115 fiú édesapja foglalkozását szeretné követni, (16%), 70 pedig (10%) édesapja foglalkozását ellenszenvesnek találja.

⁴ Fr. Hermsmeier: Experimentell-psych. Untersuchungen zur Charakterforsch. Leipzig, 1931.

apa foglalkozása	fia is az szeretne lenni	fiúnak ellenszenves
katoná	41	0
vasutas	17	5
iparos (cipész)	8 (0)	15 (5)
tanító	7	10
orvos	5	3
kereskedő	4	4
gazdálkodó	3	6
tanár	0	3
tisztviselő	0	14

Feltűnő ez, mivel az indokoló válaszok alapján különösen a 14 éves korban — a 10 évessel ellentétben — a megélhetési és fizetési szempontok az életpálya kiválasztásánál alig szerepelnek (8.4%).

A gyermek bővülő ismeretei, érzelmeinek és a valóságnak összehangolása gyakran új és új életpályák felé fordítják érdeklődését. Ezt a jelenséget vizsgálja a 3. kérdés: Akartál-e más lenni? Ez a gyermeki hivatástudat irányíthatóságának egyik legszebb bizonyítéka. Erre a kérdésre 607 diák felelt (86.2%):

Osztály:	I.	II.	III.	IV.	I—IV.
igen	91	68	85	74	318
%	43.1	49.9	56.7	67.9	52.4
nem	120	69	65	35	289
%	56.9	50.1	43.3	32.1	47.6

A felsorolt életpályáknál itt is a katonai pálya vezet, az indokolások legnagyobb része általános, s az érdeklődési kör megváltozását mutatja.

A hivatástudat vizsgálatával szoros kapcsolatban állanak még azok a kérdések, amelyek a kedvelt tantárgy, olvasmányok, játékok, szórakozások, gyűjtés iránt érdeklődnek. A tantárgy megkedvelésének három fő tényezője 1. a tanuló hajlama, 2. a tanító, tanár egyénisége, 3. a tantárgy értékessége közül a közvélemény a tanár egyéniségét tartja döntőnek. A kapott válaszok erre nem szolgáltatnak döntő bizonyítékot. Ellenben feltűnő, az életpálya eloszlás diszharmoniójával szemben, az itt található összhang. Minden tantárgy, (szellemtudományok, természettudományok, művészetek, gyakorlati tárgyak, testnevelés) körülbelül egyenlő mértékben szerepel a felsoroltak között. Az a tény, hogy a történelem az első helyen áll, utána rögtön a testnevelés következik egészséges lelkű és testű ifjúságra vall. (III—IV. oszt. létszáma 284, felelt: 283; történelmet kedveli: 87, testnevelést: 66, stb.). Ugyanez mondható a játékok vizsgálatánál is, ahol ugyan túlnyomó részben (40%) a labdarugást kedvelik, de szép számmal szerepel a komoly sakk, s a jövő hivatást előkészítő kísérletezés. Szobai társasjátékok alig-alig jutnak szerephez.

Míg a játék, utánzás hivatásnevelő szerepét minden nevelő nagyra értékeli, a kirakatok nevelő értékét ritkán említik. A városi gyermek a 14-ik életévben szenvedélyes kirakatnéző. 284 III. és

IV. osztályos tanuló közül 268 órák hosszat el-elnézegetné valamelyik szép kirakatot. Különösen nagy vonzó erejük van a könyvesboltoknak, áruházaknak (mert „ott minden van”) villamos, és fényképszaküzleteknek, nemcsak azért, mert „szépek”, hanem, mert a kedvelt életpályával szoros kapcsolatban vannak. A kirakatoknál is jobban elfoglalja a 14 éves diákokat a gyűjtési kedv. Szekrényüknek titkos sarkába enged bepillantást az a sok felelet, amit a gyűjtés? kérdésre adtak. Olyan varázskép ez, ami mellett nem mehet el felnőtt ember mosolygás nélkül. Találunk itt bélyeget, régi pénzeket, gyufaszálat, képeslapot, számológéculát, cigarettát, sok hasznos és haszontalannak látszó apróságot, aminek a kisdíák szemében felbecsülhetetlen értéke van. Ezek a gyűjtési lázak néha nagy hullámokban csapnak át az iskolába is. Börzék alakulnak, ahol mindennek megvan a vásárló értéke, s állandóan figyelő tanári szem kell ahhoz, hogy ezt megfelelő korlátok közé szoríthassa. Nagy feladat vár ezen a téren a hatalmas lendülettel megindult diákkaptár munkára.

A szegedi fiúgimnáziumok kisdíákjainak vizsgálata országos viszonylatban kevésszámú adatot tartalmaz, hiszen ez a vidéki gimnáziumok növendékeinek is alig egy-pár százaléka. Törvényszerűségek megállapítása szegedi viszonylatban is többéves rendszeres megfigyelést igényel. Azonban a fenti adatoknak a tapasztalattal történő összehasonlítása alapján úgy látszik, hogy a 10—14 éves gyermekben él, sőt tudatának központjában él jövőjének kérdése, az életpálya, amely megélhetést is nyújt, de ugyanakkor hivatás is, mellyel nemzetét szolgálhatja. Ennek a váagnak a valóság síkjára vetítése okoz inkább nehézséget szülőnek és gyermeknek is, az összehangolás saját képességeivel (szellemi és anyagi feltételek), továbbá a közösség szükségletével. Ez az összehangolás csak tanári feladat lehet. Erkölcsei és szellemi értékek kiválogatása, támogatása, hogy a kitűzött életpályát, hivatást elérhessék.

A megvalósításhoz az eddigi gyakorlaton felül a következő szempontok jöhetnek számításba:

1. a tanterv és utasítások megszabta kereten belül, ahol mód és alkalom kínálkozik már az I. osztálytól kezdve a hivatástudat és hivatás jelentőségének kiemelése.

2. az iskolai nevelést kiegészítő, s az élettel összekapcsoló ifjúsági egyesületek keretében essék szó az egyes hivatásokról, s ezek követelményeiről.

Gémesi József.